

TONEELRECEPTIE DOOR LEERLINGEN

Tijdens de reeks voorstellingen die de groep Interakt eind '82 in Vlaanderen en Nederland bracht van haar theaterproduktie "de stilte ervoor", werd ook enkele keren voor een publiek van leerlingen uit het hoger middelbaar onderwijs gespeeld. Ik wil graag een paar indrukken kwijt over de ervaring van de mensen van Interakt met deze voorstellingen. Maar eerst even "de stilte ervoor" voorstellen.

"De stilte ervoor" kon je een schoolvoorbeeld heten van een voorstelling die het zogenaamde experimenteel theater (voor een definitie van deze term verwijs ik al gniffelend naar de vakliteratuur terzake) toegankelijk maakt voor een relatief weinig ervaren publiek : de fragmentstructuur en het gebruik van wel vijf verschillende talen (Vlaams, Nederlands, Engels, Italiaans, Hebreeuws) zorgden ervoor dat je als toeschouwer de zaak niet kon ophangen aan een waarover-ging-het-verhaaltje. De acteurs richtten zich veeleer op de steeds wisselende situatie (1) dan op psychologische karaktertrekken van hun eigen of andere personages. Dekor en attributen waren zelden illustratiemateriaal bij wat deze of gene acteur wilde doen of zeggen maar kregen op verschillende ogenblikken in de produktie ook verschillende functies en betekenissen.

Kortom, een aantal illusies die zo eigen lijken te zijn aan theater, werden overboord gegooid : de illusie van de aanwezigheid van een dramatisch verhaal-met-ontknoping, de illusie van het personage waar je als toeschouwer je sympathie of antipathie naartoe kan sturen, de illusie dat al wat je ziet een vaststaande symbolische functie moet krijgen. Al deze illusies worden vervangen door een hier-en-nu situatie : deze acteurs wenden niet voor iets anders uit te beelden dan hun aanwezigheid op het toneel, als radertje in één of andere machtssituatie. En dus wordt het ook als toeschouwer moeilijker dan bij pakweg een traditionele theatervoorstelling rond eenzelfde machtsproblematiek om niet bij jezelf te rade te gaan met : wat zit ik, hier-en-nu, te doen ?

De indrukken die ik dan eigenlijk kwijt wilde, gaan over de konfrontatie van zulk een publiek van leerlingen met deze hier-en-nu situatie in de theaterzaal.

De sterkste indruk die een leerlingenpubliek naliet is dat het door zijn groepsreactie uiterst voelbaar maakt hoe machtig je als publiek kan zijn. Bij één van de voor-

stellingen was de sfeer zo dat het publiek door zijn houding de acteurs bijna openlijk uitdaagde ; met luid geroezemoes tot een kwartier in de voorstelling, en daarna nog flink wat gegiechel en stoere opmerkingen, werd deze houding er één van : overtuig ons maar even wat je ervan kan maken, maar het zal niet goedschiks gebeuren. Bij een andere voorstelling, twee dagen later, had het publiek een totaal omgekeerde beginhouding, en bleef zich heel de tijd erg open opstellen. Het effect op de acteurs was zichtbaar : in het ene geval voelden zij zich als ontwapend en machteloos, in het andere gesterkt door de kracht van het publiek. In beide gevallen namen de leerlingen een duidelijk standpunt in en droegen in niet geringe mate bij tot het groeien van de voorstelling. Persoonlijk vind ik het geen toeval dat deze twee voorbeelden ontstonden in konfrontatie met een leerlingenpubliek ; deze duidelijkheid in het bepalen van een beginhouding (als groep of als individuele toeschouwer), die toch mee de voortdurend onderschatte kracht van het publiek uitmaakt, wil namelijk nogal eens vervagen of zelfs verdwijnen bij een meer ervaren publiek.

Anderzijds, en dat is dan een tweede indruk, zijn er ook een aantal reacties die er eerder op wijzen dat het publiek op zoek gaat naar het terug herstellen van de illusies van het theater. En ook dit lijkt sterker het geval bij leerlingen dan bij meer "getrainde" toeschouwers. Er is bijvoorbeeld sterk de neiging om toch sympathie of antipathie voor bepaalde personages te uiten (en daarvoor moet men eerst doen alsof er inderdaad fiktieve personages op het toneel staan, want de acteurs zorgen daar zelf niet voor) door lachsalvo's, applaus of verbale aanmoediging. Of de na de voorstelling dikwijls uitgesproken onzekerheid dat men het had moeten stellen zonder een toelichting of een heuse inleiding vooraf, terwijl in het tweede voorbeeld van daarstraks juist de onbevooroordeelde houding van de leerlingen hun openheid zo groot maakte.

Het leuke van deze bedenkingen rond enerzijds illusies (en traditioneel theater) en anderzijds de hier-en-nu situatie (en niet-traditioneel theater) is uiteindelijk dat je ze kan gaan uitbreiden tot de konkrete ervaring van heel wat leerlingen tijdens heel veel momenten van dat andere "leerproces" ; namelijk op school : "zat ik NU maar niet HIER".

Ik meen, om te eindigen met nog een vergelijking, dat de situatie van vele leerlingen en van vele theatertoeschouwers (naar mijn idee veeleer bij traditionele theatervoorstellingen), duidelijke parallellen vertoont met wat Cornelis Verhoeven zegt in zijn boek "Folteren om bestwil": "Een groot stuk van wat wij opvoeding noemen zou ook wel foltering kunnen heten. De foltering is een poging het

slachtoffer aan te passen aan een uniform model ... De foltering is een typerende en konsekwente uiting van westerse voluntarisme, dat geen enkele onmacht aanvaardt".

Walter Van Looveren, Pompstraat 24, 2000 Antwerpen.

VOETNOOT

- (1) De produktie was een aaneenschakeling van situaties waarin wisselende machtsverhoudingen werden getoond : man-vrouw, meester-slaaf, keizer-bedelares, politicus-vrouw met gezond verstand, regisseur-akteur.